

4. Нісімчук А.С., Падалка О.С., Шпак О.Т.. Сучасні педагогічні технології. – К.: Видавничий центр “Просвіта”; Пошуково-видавниче агентство “Книга Пам’яті України”, 2000. – 368 с.

*Куненко Л.О.
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова*

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МОНОЛОГІЧНОГО І ДІАЛОГІЧНОГО МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОГО МОВЛЕННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МУЗИКИ

Програма „Трансформація гуманітарної освіти в Україні” та реформування початкової ланки освіти спираються на Закон України „Про загальну середню освіту” методологічно переорієнтовує всі освітні галузі на реалізацію принципу всебічного розвитку особистості, освітньої компетентності учнів загальноосвітніх шкіл через стандартизацію, гуманітаризацію, інтеграцію змісту в аспекті культурологічної спрямованості освітнього процесу.

Зокрема, у сучасному підручнику для студентів педагогічних факультетів „Дидактика початкової школи” О.Я.Савченко зазначається, що реалізація культурологічної функції загальноосвітньої підготовки потребує розуміння її як процесу, в якому цілі навчання поєднуються з виховними, що має на меті виявлення і розвиток творчих здібностей усіх дітей. Пріоритетна роль у гуманітаризації шкільної освіти належить словесності, естетичній освіті, людинознавчим і суспільствознавчим курсам, завдяки яким діти краще пізнають свою країну, її історію, світ людей і себе, вчатьса самоорганізації і саморегуляції поведінки” [4, 41].

Зміст цього нормативного освітнього документу зорієнтований на формування в учнів духовних цінностей, шляхом цілеспрямованого впровадження у навчальний процес кращих надбань національної і світової культури, а також накопичення у них словникового запасу і такого рівня словесності (змістового говоріння), які б допомогли їм вільно переводити результати мисленнєвої діяльності у музично-естетичне висловлювання.

Предмети естетичного циклу (музика, образотворче мистецтво, хореографія), серед яких музика є провідним, виступають осередком формування культури вісх напрямків, творчої самореалізації і духовного розвитку особистості.

Багатофункціональність мистецтва як інтегрованого виду діяльності, передусім передбачає розвиток в учнів здатності: збагачення, корекції (якщо

потрібно) словникового запасу, змістовного і технічного відтворення; етичність мовлення і поведінки; активізацію вміння доречного виживання слів-понять естетичного напрямку, відповідно до теми уроку (спілкування); накопичення естетичного досвіду та вміння його демонструвати вербальними засобами, відповідно до вікових стандартів цієї галузі.

Культурне і змістовне спілкування та гуманні стосунки з оточуючими (як в класі, так і вдома) – це показник морально-етичної і естетичної вихованості, запорука утворення доброзичливого мікроклімату, необхідна умова навчального спілкування і життєдіяльності взагалі.

Гуманістична спрямованість спілкування в сучасному навчально-виховному процесі передбачає корекцію і розвиток емоційних показників вихованості: виховання почуттів співчутливості і гуманності, доброзичливості і справедливості, шанобливого ставлення до співрозмовників (вчителів, батьків, інших дорослих, однолітків).

Отже, говорячи про мовлення учнів молодших класів загальноосвітньої школи, Н.М.Бібік зазначає: „Культура мовлення (наш курсив: на уроках музики музично-естетичного мовлення) для початкової школи є інтеграція елементів культури мовлення, етикету, культури спілкування в єдиний цілеспрямований процес” [1, 20].

Музично-естетичне мовлення на уроках музики складається з пасивних (П) і активних (А) видів мовленнєвої діяльності:

П: 1. Психологічної установки на спрямування вербальної музично-естетичної інформації.

2. Слухання – сприймання – тобто розуміння прослуханого (аудіювання), яке залежить від рівня розвитку фонематичного слуху, об'єму і змісту словникового запасу, темпу усвідомлення і адекватного сприймання учнями навчальної інформації.

А. 3. Мовного етикету (добррозичливого виразу обличчя, співвіднесення інтонації, темпу, динаміки мовлення з манерами, жестами, поведінкою відповідно до змісту і характеру спілкування, закріплення „правила піднятої руки”).

Словесних форм:

- вітання: ”Здрастуйте! Добрий ранок! Доброго Ранку! Добрий день! Доброго дня!”;

- прощання: „До побачення”;

- прохання: „Дозвольте мені (зайти на урок, взяти підручник, ноти, нотний зошит тощо). Повторіть (поясніть) будь ласка ще раз. Допоможіть мені зрозуміти (слова пісні, засоби музичної виразності тощо);

- вибачення: „Пробачте (вибачте), Мені шкода. Мені не зручно, що так сталося.”;

- подяки: „Спасибі! Друже дякую! Дякую за роз'яснення. Ви мені дуже допомогли!”.

4. Монологічне (індивідуальне усне) мовлення передбачає:

- чітку звуковимову у словах, ритмічність, виразливість, відповідну динамічність, граматичний лад музично-естетичного мовлення;
- корекцію логопедичних вад (що не потребують спеціального втручання логопеда);
- виправлення типових орфоепічних і лексичних помилок;
- профілактично-виховну роботу з учнями, у мовленні яких зустрічається лихослів'я, вульгарні вислови, слова-бур'яни;
- формування уміння оформлювати теоретичні знання музично-естетичного напрямку у монологічне мовлення, переводячи думку у слова, лаконічно її висловлювати.

5. Діалогічне мовлення передбачає:

- виховання інтересу до ввічливості спілкування, бажання змістовно і тактовно висловлюватися, обмінюючись думками з однолітками і дорослими;
- закладання основ культури комунікативних навичок, особливо культури слухання (слухати уважно, не перебиваючи співрозмовника);
- формування діалогічного мовлення, беручи за основу літературні зразки та живе мовлення вчителя.

Зміст музично-естетичного мовлення на уроках музики учнів початкових класів полягає в усвідомленні, засвоєнні і відтворенні вголос слів-понять та музично-естетичних термінів по кожній темі. Значно покращує: запам'ятовування слів, засвоєння змісту навчального матеріалу, усвідомлення закономірностей естетичної галузі освіти, впровадження на уроках музики тлумачного словника.

Тлумачний словник (окремий зошит для записування незнайомих слів та їх пояснення(можна вести по кожній темі окремо за такими принципом: назва теми, ключові і допоміжні слова-поняття, музично-естетична термінологія.

Метою складання тлумачного словника є акуратне записування нових слів та їх значень, обрано-художніх висловлювань, певних фразеологізмів тощо, тобто закріплення навчальних знань ще й через знаково-графічне зображення. Таким чином відбувається комплексне засвоєння тематичного понятійного апарату за допомогою графічних знаків (у процесі їх написання) та практичного мовлення(в процесі говоріння). Робота по веденню словника розрахована на 1-4 класи, з поступовим доповненням слів, де б просліджувалася динаміка кількісного і якісного збагачення словника, вміння учнів правильно будувати писемне висловлювання з теми.

Якщо ознайомлення з новими словами буде підкріплюватися наочним матеріалом, це значно полегшить процес усвідомлення і засвоєння нових слів,

підготовку дітей до монологічного і діалогічного музично-естетичного мовлення, допоможе більш вільно використовувати слова-поняття та слова-терміни по тій чи іншій темі, формуванню музично-естетичної компетентності. „Отже, поняття компетентності не зводиться тільки до знань і навичок, а належить до сфери складних умінь і якостей особистості” [5, 3].

Спираючись на зміст сучасної „Системи контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи” [5, 3] можна виділити такі основні групи музичної компетентності:

- соціальні, пов'язані з формуванням в учнів гуманістичних, духовних цінностей, гармонійно розвинених якостей особистості через засоби музичного мистецтва;

- полікультурні, що пов'язані з розумінням і повагою до культурних надбань інших народів;

- комунікативних, що забезпечують культуру слухання і спілкування через різні види музично-естетичної діяльності;

інформаційні, що передбачають оволодіння різними видами музично-естетичного мовлення, музичною мовою (засобами музичної виразності, музичними кодами тощо);

- саморозвитку та самоосвіти, що стосується поглибленого інтересу до володіння музичною освітою.;

- особистості, що пов'язані з подальшим розвитком музичних здібностей, реалізацією творчого потенціалу особистості та презентації творчих здобутків в різних соціальних умовах (концертах, конкурсах, перед родиною, в години дозвілля перед друзями тощо).

Ефективність формування музично-естетичної компетентності залежить від інтеграції змісту навчального матеріалу з тих предметів, де переплітаються теми і цілі уроку, використовується комплекс одних і тих же слів-понять (українській мові і літературі, образотворчому світі, художній праці).

Особливості впливу інтегрованого змісту на процес музично-естетичного навчання полягає в тому, що обсяг знань з різних предметів синтезується, доповнюється, деталізується через різні аналізаторні системи (зорову, слухову, дотикову, кінестетичну) та різні види музично-естетичної діяльності. Це допомагає учням різнобічно, цілісно, досконало ознайомитись з певним предметом, явищем, поняттям і спрямувати навчання в русло пошуково-творчого пізнання змісту певної теми, за рахунок регламентації обсягу і змісту навчальної інформації відповідно до індивідуальних пізнавальних можливостей та особистісно-освітнього попиту учнів. „...Змістовні й цілеспрямовані інтегровані уроки вносять у звичайну структуру уроків привабливу для учнів новизну, знімають сурові кордони предметного викладання, а найголовніше – інтеграція

змісту і організаційних форм допомагає дітям сприймати важливі поняття, явища цілісно й водночас різнобічно” [4, 301].

На сучасному етапі реформування початкової ланки освіти музику важливо розглядати як багатофункціональне явище, яке симультанно може не тільки музично-естетично розвивати, формувати смаки і інтереси, духовно-естетично виховувати, прикрашати шкільне життя і дозвілля, а і суттєво підвищити навчально-пізнавальні показники учнів, що мають утруднення в навчанні, корегувати розвиток особистості з певними вадами, та соціально виховувати занедбаних дітей.

Вище зазначені підходи у формуванні монологічного і діалогічного музично-естетичного мовлення у молодших школярів на уроках музики можуть послужити основою для удосконалення змісту мовної і музично-естетичної освіти, художньо-естетичного світосприймання, розкриття внутрішнього світу кожної дитини через мовне вираження.

Література

1. Бібік Н.М. Культура мовлення (1-2 класи) // Навчальні програми: Навчально-методичне видання. – К.: УЦТДЮ, 1993. – С.20, 21.
2. Борев Ю.Б. Литература вербальная основа художественной культуры, ведущий вид искусства // Эстетика. – М.: Политическая литература, 1981. – С.308-310.
3. Лозко Г.С. Мова і національна психологія // Українське народознавство. – К.: „Зодіак – ЕКО”, 1995. – С.87-89.
4. Савченко О.Я. Реформування змісту початкової освіти // Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів – К.: Абрис, 1997. – С.39-60.
5. Система контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи // Початкова школа: Додаток, 2001. – С.2,3.

*Кушнірук С.А.
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова*

ДИДАКТИЧНА ГРА: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Культурно-історичний феномен гри протягом усієї історії людства привертав до себе увагу видатних мислителів, філософів, соціологів, психологів і педагогів.